

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 9, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.23:330.341.42

Н. Я. Скірка,
к. е. н., ст. викл.,

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ І НАПРЯМИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

N. Skirka,

PhD in Economics, senior lecturer,
Drogobic State Pedagogical University named after Ivan Franco

SECTORAL STRUCTURE OF THE NATIONAL ECONOMY AND THE DIRECTION OF ITS OPTIMIZATION

Розкрито сутність категорій «структура економіки», «галузева структура економіки», «оптимальна економічна структура». Визначено критерії оптимальності економічної структури. Досліджено особливості структурних зрушень в економіці України. Проаналізовано основні вади галузевих структурних пропорцій на рівні національної економіки і визначено основні напрями та інструменти їх усунення.

The essence of the categories of "economic structure", "sectorial structure of the economy", "optimal economic structure." The criteria of optimality of the economic structure. Peculiarities of structural changes in the economy of Ukraine. The basic structural defects sectorial proportions at the national economy and determined based on guidelines and tools to address them.

Ключові слова: структурні пропорції, галузева структура економіки, оптимальна структура економіки, державне регулювання структурних зрушень.

Keywords: structural proportions, sectorial structure of the economy, the optimal structure of the economy, government regulation of structural changes.

Постановка проблеми. Динаміка та темпи економічного зростання держави у значній мірі обумовлені ефективністю її економічної структури. Інтенсивний розвиток більшості країн Заходу в чималому ступені пояснюється глибокими структурними перетвореннями, що забезпечили загальний підйом виробництва та інші якісні зміни. Водночас вітчизняна економіка характеризується неефективною структурою з високою ресурсо- та енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком сировинних галузей, низьким рівнем інноваційності. Тому одним з пріоритетів реформування України визначено модернізацію економічної структури [4, с. 122].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань структурної перебудови національної економіки та її взаємозв'язку з економічним розвитком займається багато вітчизняних учених, зокрема: В. Гець [6], І. Крючкова [2], С. Лібанова [3], А. Павлюк [7] та ін. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій, зазначимо, що у вітчизняній теорії та практиці формування структурних процесів немає комплексного стратегічного підходу з урахуванням реалій та перспектив розвитку країни.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити закономірності і проаналізувати ефективність трансформації галузевої структури економіки України, визначити напрями та інструменти її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Щоб дати оцінку ефективності структурних трансформацій, і робити якісні висновки, необхідно визначитися з базовими поняттями – «структура економіки», «галузева структура економіки», «оптимальна економічна структура».

Поняття *структури національної економіки* надзвичайно складне та багатопланове і характеризує співвідношення, які віддзеркалюють взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами системи в процесі її розвитку. Структуру економіки можна аналізувати як з боку виробництва, так і з боку розподілу, обміну й споживання створеного продукту; як з боку підприємств, галузей, регіонів і інших господарських елементів, так і з боку окремих структуроутворюючих факторів і процесів. Залежно від змісту економічних явищ та процесів, зв'язки між якими відображаються в пропорціях, розрізняють такі основні види структури економіки: відтворювальну; галузеву; територіальну (регіональну); соціальну; секторальну; зовнішньоекономічну; техніко-економічну.

Визначальна роль у характеристиці структури національної економіки належить галузевій структурі. У спрощеному вигляді зміст галузевої структури визначається як розподіл господарства, економіки на галузі. Розгорнуте визначення змісту економічної категорії «галузева структура національного господарства» визначається як структура, «...яка є відображенням досягнутого рівня розвитку продуктивних сил і суспільного поділу праці (в єдності технологічного способу виробництва)». Серед галузевих пропорцій, які визначають галузеву структуру національної економіки, виділяють співвідношення між секторами економіки, групами галузей, міжгалузевими комплексами, галузями, підгалузями, видами виробництва.

Зміна пропорцій між галузями економіки та іншими елементами системи може призвести до її перетворення з одного виду на інший, якісно новий. Найкращий варіант формування системи відносин між її елементами формує *оптимальну економічну структуру*.

Критеріями оптимальності структури національної економіки є, по-перше, виробництво товарів та послуг, які, з одного боку, забезпечують максимальне задоволення суспільних потреб, з іншого – їх виготовлення пов'язано з мінімізацією витрат економічних ресурсів; по-друге, сприяння довгостроковим темпам економічного зростання за умови узгодження темпів використання економічних ресурсів зі швидкістю їх оновлення; по-третє, забезпечення переходу економічної системи до вищого не тільки кількісного, а й якісного стану; стимулювання максимального використання результатів науково-технічного прогресу, спеціалізації країни у світовому поділі праці, інтеграційних процесів. Відповідно, оптимальна економічна структура буде ефективною у певних конкретних умовах. Проте за інших рівних умов оптимальність економічної структури є невід'ємною ознакою ефективного функціонування економічної системи.

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку структурно стійкою є така національна економіка країни, в якій галузева структура відповідає технологічній структурі. Сучасна «типова» стійка національна технологічна структура оцінюється, відповідно до прийнятої Європейським Союзом в 2007 р. класифікації виробничих структур, за технологічною структурою переробної промисловості. Її вигляд такий:

- близько 50 % – сумарна частка високотехнологічних (20 %) та середньотехнологічних (30 %) виробництв;
- приблизно 50 % – сумарна частка низькотехнологічних (30 %) та середньонизькотехнологічних (20 %) виробництв.

Співвідношення цих показників з показниками ядра галузевої структури – це емпіричне правило сталого розвитку економіки: питома вага галузей переробної промисловості повинна становити 1/5 від національної економіки, тоді як в цих галузях 1/5 – частка високотехнологічних виробництв та половина –

високотехнологічних та середньотехнологічних виробництв. У структурі національної економіки лева частка належить сфері обігу, невпинно зростає питома вага добувної промисловості і сільського господарства при одночасному зменшенні ролі переробної промисловості, що свідчить про її деіндустріалізацію. На питому вагу високотехнологічних виробництв України припадає лише 5% ВВП (в 4 рази менше норми), а сумарна частка високотехнологічних та середньовисокотехнологічних виробництв – близько 25 % (в 2 рази менше) [5, с. 96]. Така структура національної економіки не має в собі потенціалу довгострокового економічного зростання і обумовлює потребу кардинальних змін.

Усунення негативних пропорцій потребує активної участі у цьому процесі держави. Формування оптимальних відтворювальних, галузевих та секторальних пропорцій повинно визначати основу державного регулювання структури економіки України. Подальша оптимізація виробничих галузевих пропорцій, на наш розсуд, потребує зменшення частки ресурсо- та енергоємних галузей: енергетики, паливної, чорної та кольорової металургії, хімічної та нафтохімічної промисловості на фоні поступального розвитку галузей, що орієнтовані на випуск кінцевого продукту (машинобудування, металооброблення, легкої та харчової промисловості). Для цього держава повинна сприяти залученню у ці сфери інвестицій, трансферу технологій, забезпечити диверсифікацію експорту, зростання споживання товарів внутрішнього виробництва тощо.

Принципово важливим є усвідомлення того, що послаблення та усунення кризових явищ в структурі національної економіки є можливим лише на системній основі. Неможливим є формування ефективних пропорцій лише, наприклад, в галузевому аспекті, не приділяючи належної уваги формуванню оптимальних регіональних пропорцій. Структура національної економіки, як об'єкт державного регуляторного впливу, повинна розглядатися як єдине ціле, при всій її багатогранності. Саме застосування комплексного підходу щодо формування оптимальної структури національної економіки забезпечить, на нашу думку, досягнення поставленої мети.

Послідовне та виважене структурне регулювання, що орієнтується на реалізацію національних переваг, забезпечення економічної безпеки України, прискорення її інтеграції в сучасну світову господарську систему – це основа формування оптимальної структури національної економіки.

Механізм державного структурного регулювання повинен формуватися з врахуванням комплексності та багатовекторності визначення об'єкту впливу. Комплексність механізму державного регулювання економіки України повинна враховувати односпрямованість дій різних форм державного впливу: бюджетно-податкове, грошово-кредитне, зовнішньоекономічне, соціальне, інвестиційне регулювання повинні бути підпорядковані одній меті та доповнювати один одне, а їх інструменти мають забезпечувати формування стабільної та сприятливої кон'юнктури господарювання у реальному секторі економіки, заохочення ділової активності підприємців і населення в цілому.

Бюджетно-податковий механізм структурного регулювання ґрунтується на формуванні ефективної фінансової системи країни, використанні системи донорських методів державного регулювання (державні субсидії, дотації, преференції на розвиток окремих елементів структури), застосуванні принципів стимулюючої фіскальної політики.

Механізм податкового регулювання повинен враховувати загально визначені теоретичні принципи: поміркованість та розрахунок не на високі ставки, а на широту бази оподаткування. Тим часом на практиці досягти цих принципів не вдається вже багато років. Більше того, податки в Україні перетворилися на занадто високий прес, що унеможливує нормальний розвиток реального сектору економіки країни та формування необхідних фінансових ресурсів не тільки для розширеного, а й навіть для простого відтворення.

Грошово-кредитний механізм структурного регулювання повинен забезпечувати формування принципів експансіоністської (стимулюючої) монетарної політики, з одного боку, та стабілізації інфляційних процесів і прогнозованого курсу гривні – з другого. Тільки за умови стабільності на грошовому ринку та в банківській системі країни можна розраховувати на створення сприятливих умов для реального сектору країни. Покращення ситуації в останні роки стосовно рівня монетаризації ВВП та розвитку ринку кредитних ресурсів, сприятливо впливають на формування необхідних інвестиційних ресурсів та покращення розвитку окремих галузей економіки України.

Основу структурної перебудови, безперечно, становить активне інвестиційне регулювання. Створення сприятливого інвестиційного клімату, зорієнтованість на внутрішнє інвестування та активна інвестиційна позиція держави – це чинники формування ефективної структури економіки України. На сьогоднішній день більшість інвесторів надають перевагу більш вигідним, ніж виробничим інвестуванням, сферам вкладання капіталу – банківським операціям, купівлі цінних паперів, нерухомості, торгівлі споживчими товарами тощо. Відсутність державних гарантій та недостатній рівень страхування інвестицій підвищують інвестиційні ризики, що, паралельно з високою вартістю кредитних ресурсів в Україні, негативно впливають на інвестиційну активність.

Особливість інвестиційного регулювання, як важливого компонента структурного регулювання, визначаються тим, що практично кожний захід, що забезпечує стабілізацію економічної та соціальної ситуації в країні (проте реалізується у відриві від реального сектору економіки), призводить до гальмування інвестиційної активності. Найбільш показовими в даному випадку є стабілізаційні грошово-кредитні заходи, пов'язані з уповільненням темпів інфляції.

Високе податкове навантаження та відсутність пільг для виробничих інвестиційних витрат призводить до зростання інвестиційної привабливості тих елементів структури національної економіки, які забезпечують отримання швидкого комерційного зиску. Частіше всього це суперечить загальнонаціональним інтересам, оскільки втрачається привабливість високотехнологічних виробництв, що є стратегічно важливими для країни, проте занадто затратними для інвесторів.

Без активної державної регуляторної політики досить складно спрямувати необхідні грошові потоки на розвиток пріоритетних елементів національної економіки. У практиці розвинених країн сформовано чимало спеціальних механізмів регулювання грошових інвестиційних потоків, особливо в періоди кризових ситуацій. Частково вони можуть бути використані і для умов української економіки. Так, у Франції, Німеччині та Голландії в кризових ситуаціях центральні банки зобов'язували комерційні банки спрямовувати 30-35% капіталів у пріоритетні сфери економіки. У США та, подальшому, в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, було використано цілкове визначення центральним банком величини кредитних ставок, що забезпечувало диференціювання процентних ставок залежно від значущості інвестиційного проекту. В Японії половина інвестиційних ресурсів комерційних банків примусово спрямовувалося на фінансування довгострокових проектів: застосовувалося «замороження» депозитів з наступним інвестиційно-орієнтованим використанням [1, с. 10–11].

Державна інвестиційна діяльність в Україні спроможна виступати активним інструментом структурного регулювання. Враховуючи недостатній рівень розвитку бюджетної системи та дефіцитний принцип формування бюджету країни, політика державних капіталовкладень повинна ґрунтуватися на виборі обмеженої кількості пріоритетів. Ними, на нашу думку, повинні бути енергетичний комплекс і забезпечення енергетичної безпеки, агропромисловий комплекс та розвиток промислових виробництв з високими технологіями, конкурентоспроможних на світових ринках (аерокосмічній сфері, ракетно- та суднобудування).

Висновки. Формування оптимальної структури національної економічної системи відбувається внаслідок структурної перебудови економіки. Ефективність структурних зрушень в економіці визначає ефективність розвитку національної економіки загалом. Існуюча в Україні структура економіки є свідченням відсталості, вичерпала свої можливості та потребує істотних змін, які б забезпечили економічну стабільність і сталий економічний розвиток. Подальші структурні зміни в національній економіці повинні відповідати світовим тенденціям розвитку. Заходи державної регуляторної політики повинні бути спрямовані на стимулювання інвестицій, запровадження енергоощадних та екологічно безпечних технологій, зростання інноваційних виробництв, сучасне технологічне оновлення традиційних для України галузей національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Губський Б. Конкурентоспроможність української економіки: орієнтири макрополітики в кризових умовах / Б.Губський // Економіка України, № 4. – 1999. – С. 4–14.
2. Крючкова В.І. Структурні чинники розвитку економіки України / В.І. Крючкова. – К.: Вид-во "Наук. думка". – 2004. – 316 с.
3. Лібанова Е.М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів / Е.М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2011. – № 1(15). – С. 24 – 37
4. Модернізація економіки – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2011.
5. Пирог О.В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства /О.В. Пирог // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – №698. – С. 93-103.
6. Словник економічних термінів. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.jobportal.com.ua>.
7. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / В. М. Геєць, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артьомова та ін. ; за ред. Л. В. Шинкарук ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. - К., 2011. - 696 с.
8. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 104 с.

References:

1. Hubs'kyj B. (1999), "Competitiveness of Ukrainian economy: macroeconomic policy guidance in crisis situations", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 4, pp. 4-14.
2. Kriuchkova V.I. (2004), *Strukturni chynnyky rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Structural factors of economy of Ukraine], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
3. Libanova E.M. (2011), "Modernization of Economy of Ukraine in the context of social challenges", *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, vol. 1(15), pp. 24-37.
4. Schorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy (2011), "Modernizatsiia ekonomiky – nash stratehichnyj vybir" [The modernization of the economy - our strategic choice], NISD, Kyiv, Ukraine.
5. Pyroh O.V. (2011), "Adapting the structure of the national economy of Ukraine to the requirements of post-industrial society", *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika»*, vol. 698, pp. 93-103.
6. Heiets' V.M., Shynkaruk L.V. and Art'omova T.I. (2011), *Strukturni zminy ta ekonomichnyj rozvytok Ukrainy* [Structural change and economic development of Ukraine], Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
7. Pavliuk A. P., Pokryshka D. S. and Belins'ka Ya. V. (2012), *Strukturni peretvorennia v Ukraini: peredumovy modernizatsii ekonomiky* [Structural transformations in Ukraine: background of economic modernization], NISD, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"